

סוגיה ח: דיני מוקצה (10): מוקצה לחצי שבת

**

רקע

יסוד דין מוקצה שצריך להכין לשבת את כל החפצים שמשמשים בהם בשבת. הכנת החפצים לשבת מתבצעת בין השמשות, בכניסת השבת, ולכן המוקצה בין השמשות מוקצה לכל היום [מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא]. סוגייתנו דנה במקרה ההפוך, בדבר שבין השמשות היה מוכן לשבת, והתקצה באמצע השבת האם הוא מוקצה.

מקורות

- א. כו-כו. "בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת... גמרו בידי שמים"
- ב. תוס' ד"ה אלא גמרו
- ר"ן יד: באלפס ד"ה גרסי, וגרסי'
- רא"ה ד"ה בעא מיניה הלל מרבא
- ג. רשב"א ד"ה אי דחזו, אי דלא חזו
- ד. שו"ע סי' שי סע' ג ומשנה ברורה [בעיקר: סקט"ו]

רא"ה ד"ה בעא מיניה הלל מרבא

בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת ופרישנא כגון דאיתחזי בין השמשות ואידחי בשבת והדר אחזי, אמר ליה יש מוקצה. איתביה ושויין שאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן והאי בכור מעיקרא חזי אגב אמיה איתליד ליה אדחי ליה אחזייה לחכם אישתרי ליה, אמר אביי ואיתימא רב ספרא כגון דיתבי דייני התם. איכא דאמרי אמר ליה אין מוקצה לחצי שבת לימא מסייע ליה ושויין וכו'. תמיהא מילתא אמאי לא מייתנין ההיא דאמרינן בשבת פרק הכירה במעות שעל המוכני ולא היו שם מערב שבת אלא בשבת דעודן עליו אסור לטלטלו ואם ניטלו מותר אלמא אין מוקצה. ואיכא למימר דההיא נדחה מחמת דבר אחר והא פשיטא דכל שנאסר מחמת דבר בטל דבר הותר אבל בנדחה מעצמו מיבעיא לן. ובשמעתין נמי פרישנא דגמרו בידי אדם לא מיבעיא לן דאפילו בדיחוי מעיקרו מותר כשחוזר ונראה מידי דהוה אכולהו קדירות בין השמשות דסתמן רותחות ולא חזו ברתחתן ואיכא נמי דלא גמר בשוליהו ולא חזו כלל ולאורתא אכלינן מינייהו, אלא כי מיבעיא לן גמרו בידי שמים, ואפילו אהא מהדרינן דאין מוקצה. ומסקנא דהכא כמסקנא דחולין דאסיקנא הכי דשרינן שחוט בשבת לבריא כשהיה לו חולה בין השמשות והבריא בשבת, ומיהו ליכא לאתויי מינה ראייה להא דהתם אוקמתא.

רשב"א ד"ה אי דחזו, אי דלא חזו

אי דחזו למה להו הזמנה. וא"ת מ"ש מתמרי דעסקי [שבת יט:]: דחזו ובעי הזמנה י"ל דשאני התם דכל שעתיא חזו ואפ"ה אקצינהו לעיסקא אבל הני לא אקצינהו אלא עד דחזו. אי דלא חזו כי אזמנינהו מאי הוי. וא"ת ומ"ש מסוכה רעועה דעלמא דאמרינן לקמן [ל:]: שאם התנה עליה ונפלה בי"ט הכל לפי תנאו ואע"ג דכל בין השמשות לא חזיא י"ל דשאני התם דמינכרא

הכנתה והזמנתה דהא נפלה מה שאין כן בגרוגרות וצמוקים דלא מינכרא ראיות דידהו. ולענין הלכתא קי"ל כלישנא בתרא דא"ל אין מוקצה לחצי שבת בדברבנן הולכין להקל.

הסבר הסוגיה

"בעי מיניה הלל מרבא יש מוקצה לחצי שבת או אין מוקצה לחצי שבת". [גמ' כו:]

כל דבר המוקצה בין השמשות, אינו מוכן לשבת, ולכן מוקצה לכל היום. הגמ' מביאה ספק האם יש מוקצה לחצי שבת, זאת אומרת האם חפץ שהיה מוכן בכניסת השבת ונדחה באמצעותה, מוגדר מכאן ואילך כמוקצה, או שלא ניתן להקצות באמצע השבת, אלא רק בתחילתה. ספק הגמ' האם כל השבת מהוה יחידה אחת לענין מוקצה, וכל דבר המוכן בין השמשות מוכן לכל השבת, וכל דבר המוקצה בין השמשות מוקצה לכל השבת, או שהשבת אינה מהוה יחידה אחת, וניתן להקצות גם באמצע השבת.

ניתן להוכיח מדין "מיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא", שכל השבת מהוה יחידה אחת, שאם השבת אינה יחידה אחת, מדוע המוקצה לבין השמשות מוקצה לכל היום? ניתן לדחות ראיה זו, שדין הכנה אינו זהה לדין הקצאה. כל דבר שאינו מוכן בכניסת השבת אינו מוכן לשבת, אבל דחייה באמצע השבת מהוה דחיה.

הראשונים מקשים על סוגייתנו משתי סוגיות במסכת שבת שאינן אוסרות מוקצה באמצע שבת. הגמ' [שבת מג.] אומרת שסל שיש עליו אפרוחים בין השמשות הוקצה לכל השבת, ואם יש עליו אפרוחים באמצע השבת הוקצה רק לזמן שהאפרוחים עליו. כמו כן אומרת הגמ' [שבת מד:] שמיטה שיש עליה מעות בין השמשות מוקצת לכל היום, ואם יש עליה מעות באמצע השבת אינה מוקצת.

נחלקו הראשונים בתירוץ הקושיה:

א. תוס' [ד"ה אלא] בתירוץ השני: דיון הגמ' רק לגבי מוקצה לאכילה, אבל מוקצה לחצי שבת אינו אוסר טלטול.

ב. רא"ה [ד"ה בעא מיניה]: דיון הגמ' בדבר המוקצה מחמת עצמו, אבל בסיס לדבר אסור, אינו נאסר באמצע השבת.

ג. תוס' [ד"ה אלא] בתירוץ הראשון: המקרים במסכת שבת מוגדרים כגמרו בידי אדם, ולכן אינם מוקצים לחצי שבת [המהרש"א מקשה שאם כך אין לאוסרם אפילו כשהיו מוקצים בין השמשות, והוא משנה את גרסת התוס', אולם הסבר זה מובא גם בתוס' במסכת שבת מד: ד"ה יש]. לפי תירוץ זה אין חילוק בין מוקצה לאכילה לבין מוקצה לטלטול, ובין דבר המוקצה מחמת עצמו לבין בסיס לדבר האסור.

חילוק התוס' בין מוקצה לאכילה לבין מוקצה לטלטול ברור. כפי שלמדנו מוקצה לאכילה אסור מדין הכנה, ומוקצה לטלטול אסור מפני "גזרת טלטול". דבר המוקצה לאכילה אסור גם בטלטול, מפני שאינו ראוי לשימוש והוא כ"עצים ואבנים" שחכמים אסרו

את טלטולם. דבר המוקצה לחצי שבת, היה ראוי לשימוש בתחילתה, ולכן אינו נכלל בגזרת טלטול.

הרא"ה מאמץ את החילוק בין דין מוקצה לבין גזרת טלטול, אבל לדעתו אסור לטלטל דבר המוקצה לחצי שבת, מפני שהוא מוגדר מכאן ואילך כ"עצים ואבנים". רק בסיס לדבר האסור, שאינו אסור בשימוש מצד עצמו, אלא אסור בטלטול מפני שיש עליו חפץ מוקצה, ניתן להתיר בהסרת המוקצה שעליו.

סיכום

הגמ' דנה האם יש מוקצה לחצי שבת. תוס' סובר שהדיון רק לגבי איסור אכילה ולא לגבי איסור טלטול, הרא"ה סובר שהדיון גם לגבי איסור טלטול, ולא לגבי בסיס לדבר האסור, ויש דעה בתוס', שהדיון גם לגבי איסור טלטול וגם לגבי בסיס לדבר אסור.

הלכה

הרי"ף והרמב"ם משמיטים דין זה, משמע שהם פוסקים שאין מוקצה לחצי שבת, וכך פוסקים הר"ן [יד: באלפס ד"ה גרסי'] והרא"ש [סי' ז], וכך פוסק השו"ע [סי' שי סע' ג].